ERZURUM İLİ UNİTO BÖLGESİ EKOTURİZM FAALİYETLERİNİN İLÇELERE GÖRE DAĞILIMININ DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF ECOTOURISM ACTIVITIES ACCORDİNG TO DİSTRİBUTİON IN UNITO REGION IN ERZURUM

Yrd.Doç.Dr. Elif AKPINAR KÜLEKÇİ
Atatürk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü
eakpinar@atauni.edu.tr

Doç.Dr. Süleyman TOY
Atatürk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

ÖZ

Ekoturizm, turistik tesislerin doğal kaynaklara ve doğa içerisinde çevreyi mümkün olduğunca tahrip etmeden insanların doğa ile baş başa kalmasına imkan sağlayarak, ekoturizm yapılan alanın sosyo- ekonomik açıdan gelişme göstermesine katkıda bulunan bir turizm türü olarak tanımlanabilir. Ekoturizm, bu amaç çerçevesinde gerçekleştiğinde, çevre bilinci oluşması, doğanın korunması ve geliştirilmesine yönelik toplum bilincinin oluşturulması yerel halk ile yönetimlerin birlikte geliştirdiği sorumlu bir turizm olarak özendirilmesi gerekmektedir. Böylelikle ekoturizm faaliyetleri, turizm ile ortaya çıkacak olan her türlü negatif etkilerin en alt düzeye indirilmesi amacıyla sosyo-kültürel yapının bozulmadan ve kırsal peyzaj alanlarına yönelik turizmin sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmesi yönünde önemli bir rolü üstlenmiş olacaktır.

Çalışma Erzurum iline bağlı UNİTO (Uzundere, Narman, İspir, Tortum, Oltu ve Olur ilçelerinin) Bölgesi olarak isimlendirilen alanın ekoturizm potatansiyelini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Bahsi geçen bölge ve çevresi bozulmamış doğal ve kültürel yapısı ile ekoturizm faaliyetleri için büyük bir zenginlik ve potansiyel sergilemektedir. Bu amaçla yapılan literatür araştırmaları sonucu, hangi ilçede, hangi aylarda, ne Tür ekoturizm faaliyetinin olabileceği belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda, alanın mevcut potansiyeli değerlendirilmiş, bu anlamda yapılacak planlamada atılacak olan adımlara yönelik mevcut kaynakların, kültürel ve doğal yapının zarar görmeyeceği bölgenin ekonomik anlamda kalkınmasına fayda sağlayacağı şekilde nasıl yapılabileceği konusunda önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler; Ekoturizm, UNİTO bölgesi, Erzurum

ABSTRACT

Ecotourism can be defined to be a tourism type contributing to local, regional and national socio-economic development by enabling humans to connect directly with nature without harming natural resources and environment. When ecotourism activities are performed within the scope of these aims, it may have a vital role in the constitution of environmental awareness, adoption of a thought of having a social structure to use nature by conserving and improving it. Ecotourism should be given priority by local administrations and devoloped in cooperation with people as a responsibly developing tourism type, which minimized the negative impacts of tourism in the understanding of sustainable tourism from both socio cultural and natural environment.

Present study is related to a region so- called in the study UNITO, the acronym of capital letter of the districts of Uzundere, Narman, Ispir, Tortum, Oltu and Olur in Erzurum.In the study ecotourism potential of the mentioned region was evaluated by considering its unique and untouched natural beauties and cultural structure for ecotourism as potentials. In this respect, literature review was conducted and ecotourism activities were suggested for each district with the suitable time- periods to perform them. As the result of the study, present potential of the region was assessed and some suggestive steps were proposed to produce economic benefits without harming present resources, natural and cultural environment in a planning approach to contribute to tourism sector.

Keywords: Ecotourism, UNITO Region, Erzurum.

Giriş

Ekoturizm turizm endüstrisi içerisinde artan bir şekilde büyüme gösteren doğaya dayalı olarak gelişme gösteren sürdürülebilir turizmin bir biçimi olarak kabul edilmektedir. Bu Bakımdan Ekoturizm Topluluğu (Ecotourism Society) ekoturizmi, kırsal mekanlardaki çevre bilincini artıran ve koruyan, o bölgededе yaşayan yerel toplumun ekonomik anlamda refahını devam ettiren, doğal ve el değmemiş alanlara yönelik "sorumlu" turizm şeklinde tanımlamaktadır (Leung ve diğerleri 2001: 20). Gün geçtikçe ekoturizm değişik terimlerle ifade edilmeye başlamıştır. Bunlardan bazıları sorumlu turizm, doğaya dayalı turizm, özel ilgi turizmi, bilinçli turizm, yumuşak turizm, yeşil turizmdir. Fakat şu anda, başta uluslararası anlaşma ve topluluklar olmak üzere tüm dünyada hem bölgesel hem de ulusal bazda yaygın olarak kullanılan hali ekoturizmdir (Erdoğan, 2003: 113).

TIES (Uluslararası Ekoturizm Topluluğu)'nın 1990 yılında ekoturizmi," bir yandan yerel halkın ekonomik refahına katkı sağlarken bir yandan da çevrenin bozulmaması için gerekli planlama anlayışının sahip olduğu çevre bilincine sahip sorumlu bir destinasyon" olarak tanımlamıştır. TIES'e yapmış olduğu ekoturizm tanımına göre; olumsuz doğal, kültürel ve çevresel etkileri mümkün olduğunca en aza indirgeyecek çevrenin korunmasına yönelik ekonomik anlamda kaynak oluşturabilecek turizm faaliyetini gerçekleştirecek olan ekoturistlere çevresel ke kültürel anlamda saygılı olma bilincini aşılayacak ve pozitif deneyimler yaşatacak (TIES, 2010)'da belirlenen ilkelerden taviz verilmeden yapılması gereken bir turizm şeklidir (Küçükaslan, 2007: 148).

(Fennell and Dowling, 2003: 469)'göre Weaver ekoturizmi şu şekilde tanımlamaktadır: "Ekoturizm insanların doğayı keşfetme deneyimlerini destekleyen, doğal çevrenin kültürel çevre ile birlikte kullanırken koruma bilincini artırmayı hedefleyen bir turizm çeşididir." Ekoturizme yönelik yapılan bu tanımda görülüyor ki özellikle bu turizmin eğitici yönü, devamlılığı ve doğal yaşam ile olan bağı göz önünde bulundurularak bir tanımlama yapılmıştır.

Ekoturizm tanımıyla birlikte öncelikle düşünülmesi gereken şey endüstriyel anlamda bir aktivite olmasıdır. Ekoturizm turizm faaliyet alanı içerisinde oldukça fazla pazarlanan ve bu anlamda reklamı yapılan kendine has belli bir yapıya sahip bir faaliyettir. Ekoturizmin tanımına yönelik yapılan farklı çalışmalarda ise " çevreyi koruma amacıyla gelir sağlama, bilimsel araştırmalara olanak sağlama, el değmemiş ve hassas ekosistemleri korunmasına katkı sağlama, kırsal alanda yaşayan insanlara ek gelir ve fayda sağlama, turistleri doğa sevgisini ve bilincini aşılayacak şekilde eğitme, az gelişmiş ülkelerde gelişmeyi teşvik etme, insanlara çevre bilincini aşılayarak kültürel ve ekolojik anlamda duyarlı olmayı artırma ve gelişimine katkı sağlama, ekoturizmin sosyal sorumluluk gerektiren bir destinasyon olduğuna yönelik farkındalık oluşturma, gibi rolleri vurgulanmıştır (Blamey, 2001: 4, Honey, 1999:397).

Ekoturizmin teriminin ilk ortaya çıkışı kesin olarak bilinmemesinde rağmen bu terimi ilk olarak kullandığı düşünülen Hetzer (1965) ekoturizmin 4 ana prensibini şu şekilde tanımlamıştır (Erdoğan 2003: 186):

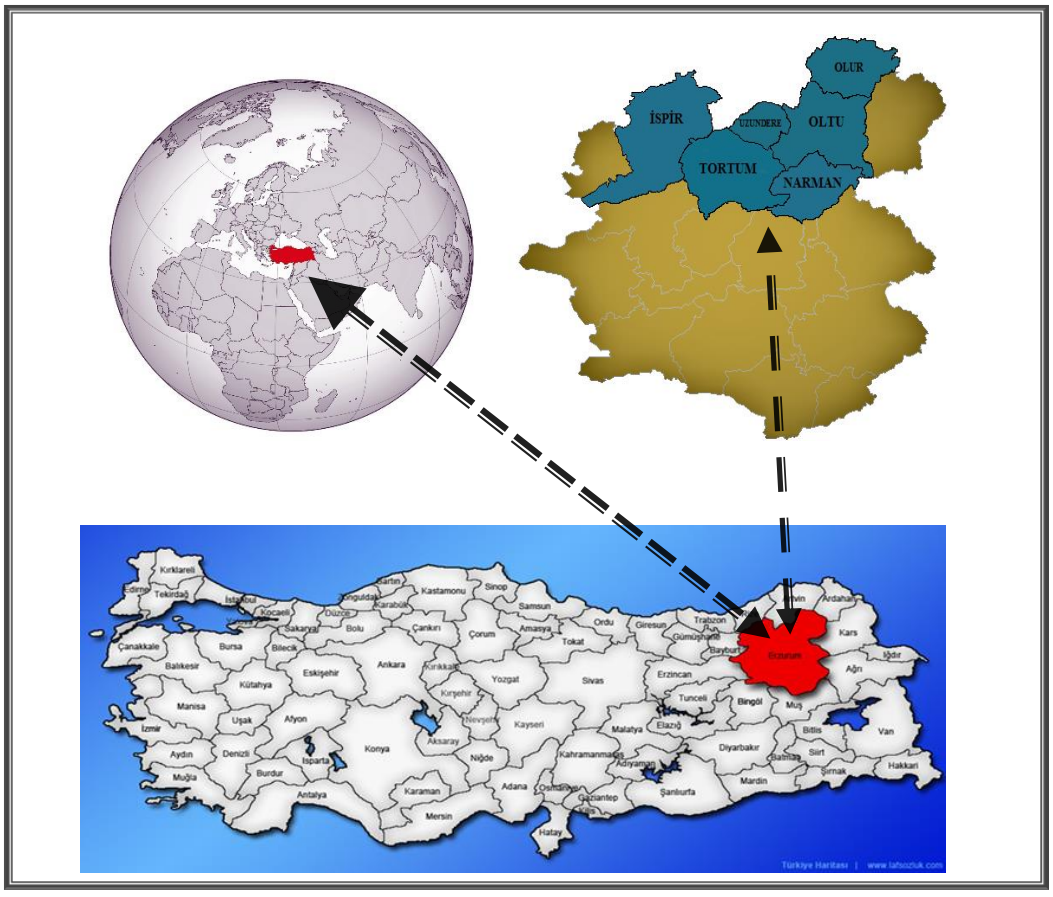
- Çevreye yönelik etkileri mümkün olduğunca en düşük seviyeye düşürmek
- Bu turizmin yapıldığı ülkelerin kültürel yapısına saygılı olmak
- Yerel toplumun faydalarını artırmaya çalışmak
- Turist memnuniyetini en yüksek seviyeye çıkarmak

Kanada Çevre Danışmanlığı Komisyonu ise "yerel halkın varlığına saygı gösteren ve aynı zamanda, ekosistemin korunmasına katkı sağlarken insanları eğiten bir destinasyon" olarak ekoturizmi tanımlamıştır. Yapılan bu tanımlamaya göre ekoturizmin doğaya dayalı olması, çevreye ve yaşama karşı ölçülü, akılcı ve duyarlı olması gibi anlamlar taşımaktadır. Ekoturizmin kabul gören tanımlarından birini Cabellos-Lascurain'e yapmıştır. Buna göre "Ekoturizm, bir yöredeki geçmiş ve günümüzdeki kültürel değerlere sahip çıkarak, o bölgenin yaban hayatını, doğal bitki örtüsünü alanda görmek incelemek ve insanlara doğa sevgisini aşılamak gibi belli başlı amaçlar çerçevesinde bozulmamış ve kirletilmemiş doğal alanlara yapılan seyahat olarak tanımlanmaktadır (Anonim, 2010:34).

Bu çalışma, Erzurum iline bağlı UNİTO (Uzundere, Narman, İspir, Tortum, Oltu ve Olur) Bölgesi olarak isimlendirilen alanın ekoturizm potatansiyelini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Çünkü bu bölge ve yakın çevresi bozulmamış kültürel ve doğal zenginlikleri ile ekoturizm faaliyetleri için büyük bir potansiyele sahiptir. Yapılan bu çalışmada literatür araştırmaları sonucu, hangi ilçede, hangi aylarda, ne tür ekoturizm faaliyetinin olabileceğine ilişkin bir çizelge (Çizelge 1) hazırlanmıştır.

Unıto Bölgesi Ekoturizm Faaliyetlerinin İlçelere Göre Dağılımı

Çalışma alanını oluşturan UNİTO (Uzundere, Narman, İspir, Tortum, Oltu ve Olur) Bölgesi (Şekil 1) içerisinde barındırmış olduğu, hem kültürel hem de doğal kaynak değerleri açısından çok fazla çeşitlilik ve zengin bir potansiyel ihtiva etmektedir. Bu zenginlikler içerisinde, özellikle alanın Doğu Anadolu'nun Doğu Karadeniz'e yakın olması ve bu bölgenin ekolojik koşullar açısından bir geçiş bölgesinde yer alması, değişken topoğrafik yapısı, alan içerisinde yer alan Çoruh Vadisi ve Oltu havzasına bağlı pek çok, akarsu, göl, dere, ırmak ve nehrin içerisinde barındırdığı zengin flora ve fauna, geçmişi 3000 yıl öncesine dayanan tarihi zenginlikler, ilginç jeolojik oluşumlar ve sosyo kültürel yapı, geleneksel el sanatları, tarım ve yöresel ürünler ve bozulmamış çevre ön plana çıkmaktadır.

Şekil 1: Çalışma Alanının Konumu

Coğrafik yapı bakımından Erzurum'un yaklaşık %64'ü dağlık alanlardan oluşmaktadır (Anonim, 2017a). Böyle dağlık ve engebeli bir arazi yapısına sahip Erzurum'un 3000 m^2 den yüksek dağlık alanları, sıra dağları ve sarp kayalıkları, berrak ve temiz nehirleri ve gölleri, huzur veren, eşsiz manzara güzelliğine sahip yayları ve vadileri ekoturizm aktivitelerinin yapılabileceği pek çok doğa sporuna imkan sağlayan doğal zenginlikleri ekoturizm açısından oldukça elverişlidir. Yapılan bu çalışmada, bölge ekoturizmine yönelik yukarıda belirtilen bu 6 farklı ilçede var olan veya önerilen ekoturizm aktivitelerinin çeşidi, tanımı ve kapsamı, faaliyet alanı ve yapıldığı ilçeler yapılan literatür çalışmalarına bağlı olarak belirlenmeye çalışılmıştır (Çizelge 1).

Çizelge 1: UNİTO Bölgesi Ekoturizm Faaliyetlerinin İlçelere Göre Dağılımı

Ekoturizm Çeşidi	**Ekoturizm Çeşidinin Tanımı ve Kapsamı**	**Faaliyet Alanı**	**Yapıldığı İlçeler**
Flora Turizmi	Ekoturizm çeşitlerinden birisi olan flora turizmi, biyolojik çeşitliliğe karşı ilginin artması ile beraber, bu zenginliğin korunması ve geliştirilmesini kapsayan bütün aktiviteleri içermektedir. Bu kapsamda, örneğin yapılan günübirlik veya daha uzun süren doğa yürüyüşleri ve bu yürüyüşler sırasında insanların doğayı tanıması, almış olduğu bitki örneklerini kendi yaşam alanlarında kullanması ve bölgenin biyoçeşitliliği içerisinde yer alan flora zenginliğini yerinde gözlemlemesi gibi aktivitelerin bütünü olarak tanımlanmaktadır. (Anonim 2017a,. Irmak, 2008. 28).	Çalışma alanı flora turizmi açısından değerlendirilecek olursa oldukça zengin bir çeşitliliğe sahip olduğu görülmektedir. Araştırma alanının yaklaşık yarısı kaplayan, yaşı ve büyüklüğü açısından oldukça ilgi çekici bir zenginliğe sahiptir. Çalışma alanı, Doğu Anadolu'nu Doğu Karadeniz'e bakan kesiminde yer almakta olup bu bölge ekolojik anlamda geçiş bölgesidir. Alanın yaklaşık 800 ile 3600 m gibi oldukça geniş ve değişken bir topoğrafik yapısı olup, bu durum pek çok yüksek dağ, sıradağ, kayalık alanlar ve tepeleri bünyesinde barındırmasına imkan sağlamaktadır. Buda alanda manzara seyri yüksek, maceraya dayalı doğa sporlarının yapılmasında geniş fırsatlar sunmaktadır. Bu alanı oluşturan 6 ilçede pek çoğu endemik çok sayıda bitki türü tespit edilmiştir. Bunlar arasında, *Corylus avellana* (Fındık), *Olea europea* (Zeytın) , *Juglans regia* (Ceviz), *Tilia rubra* (Ihlamur), *Eleagnus angustifolia* (İğde), *Cerasus avium* (Kiraz), *Persica vulgaris* (Şeftali), *Crateagus tanacetifolia* (Alıç), *Morus alba* (Beyaz Dut), *Pinus divaricata* (Çam), *Populus alba* (Ak kavak), *Cerasus vulgaris* (Kiraz), *Cydonia oblonga* (Ayva), *Pyrus communis* (Armut), *Juniperus excelsa* (Ardıç), *Cornus mas* (Kızılcık), *Vitis sylvestris* (Asma) ve *Rhamnus pallasii* (Ala çehri), *Cerasus angustifolia* (Kızıl kirazı), *Cerasus mahaleb* (Kiraz), *Cotoneaster nummularia* (Dağ muşmulası), *Rosa pimpinellifolia* (Gül), *Salix alba* (Söğüt), *Hypophea rhamnoides* (İğde), *Crateagus tanacetifolia* (Alıç), *Punica granatum* (Nar), *Ficus carica* (İncir), *Crateagus aronia* (Alıç), *Pyrus elaeagnifolia* (Ahlat) ve Quercus robur (Meşe) gibi odunsu bitkilerin yanı sıra *Muscari tenuiflorum* (Dağ sümbülü), *Muscari armeniacum* (Sümbül), *Tulipa armena* (Lale), *Ornithogalum alpigenum* (Ak yıldız), *Allium atroviolaceum, Allium cardiostemon* (Yabani soğan), *Allium vineale* (Soğan), *Schilla siberica* (Mavi yıldız), *Crocus biflorus* (Çiğdem), *Iris sari* (Süsen) ve *Gladiolus atroviolaceus* (Glayöl) gibi geofitler ve peyzaj değeri yüksek	Oltu, Olur, Narman, İspir, Tortum, Uzundere

		ve içerisinde endemik türler de barındıran, *Papaver fugax* (Gelincik), *Dianthus erytrocoleus* (Karanfil), *Onobrychis huetiana* (İspir korungası), *Allium armenum* (Yabani sarımsak), *Bellevalia gracilis* (Aktepeli sümbül), *Primula veris* (Çuha çiçeği), *Sedum sp.* (Damkoruğu), *Cerastium chlorifolium* (Fare kulağı), *Draba rigida* (Kaya çiçeği), *Campanula stevenii* (Çan çiçeği), *Ranunculus grandiflorus* (Düğün çiçeği) gibi pek çok bitki yer almaktadır (Irmak, 2008: 44; Akpınar Külekçi 2016: 98; Akpınar Külekçi, 2012: 102; Kaygusuz, 2014: 86; Orhan ve Karahan, 2010: 36; Orhan 2010: 75).	
Fauna Yaban Hayatı (Fauna) Gözlemleme Turizmi	Yaban Hayatı (Fauna) Gözlemle Turizmi, insan varlığının doğal yaban hayatı yaşam alanları üzerinde baskı ve zarar vermeyecek şekilde, alanda yapılan gözlem ve incelemelere dayalı turizm faaliyeti olarak tanımlanmaktadır (Erdoğan, 2003: 107).	Çalışma alanını içerisine alan Çoruh Vadisi ve Oltu havzası, Kafkasya ile Anadolu arasında göç eden pek çok yırtıcı kuş ile diğer göçmen kuşlar için bir geçiş koridoru görevi görmektedir. Kuşların bu bölgeye geçişi, ya Orta Asya'dan yada Afrika'dan iki yolla olabilmektedir. Bu yollardan ilki, önce Hazar Denizi'ni geçip, daha sonra onun doğusundan Ortadoğu'ya ve buradan da ya Mısır'ı geçtikten sonra Afrika'ya ya da Arap yarımadasını geçtikten sonra Afrikaya varılmaktadır. Diğer yol ise, Öncelikle Hazar Denizi'nin batı tarafından geçtikten sonra Çoruh vadisi ve Anadolu'nun üzerinden geçerek oradan Ortadoğuya yine ya Mısır üzerinden ya da yada Arap yarımadası üzerinden Afrikaya ulaşılmaktadır. Bu bölge sahip olduğu fauna zenginliği ve doğal güzellikleri ile CI (Conservation International = Uluslararası Koruma Örgütü) var olan 34 sıcak bölge yani biyoçeşitlilik açısından tehdit altında ve çok önemli bölge arasında sayılmaktadır. Yine "Kafkasya Ekolojik Bölgesi" içerisinda yani dünyada önemli sayılan toplam 220 tane ekolojik bölgeden birisi içinde yer almaktadır. *Aquila pomarina* (kaya kartalı), *Aegypius monachus* (siyah akbaba), *Falco biarmicus* (delice doğan) *Gypus fulvus* (kızıl akbaba) gibi ve soyu azalmaya yüz tutmuş nadir kuşlardan *Pyrgus alveus* sub., *Aricia (s.str) agestis*, İliensis gibi ender bulunan kelebeklerden, *Lynx lynx* (Vaşak), Ursus arctos (boz ayı), Capra eagagrus (yaban keçisi), *Pipistrellus pipistrellus* (cüce yarasa), *Rupicapra rupicapra* (çengel boynuzlu yaban keçisi), gibi türlerde alanda yer alan fauna zenginliği içerisinde yer almaktadır (Akpınar Külekçi, 2012: 77, Anonim, 2017b, Orhan ve Karahan, 2010: 30). Aynı zamanda Çoruh Vadisi,	Oltu, Olur, Narman, İspir, Tortum, Uzundere

		Oltu Havzası ve bu havza içerisinde yer alan habitatlar özellikle sadece bir kısmı Doğu Karadeniz Bölgesine özgü kuş türlerinden oluşmaktadır. Dağ Horozu (*Tetrao mlokesewiczi*), Urkeklik (*Tetraogallus caspius*) ve Kafkas Çıvgını (*Phylloscopus sindiatus*), belirtilen bu önemli kuş türleri arasında yer almaktadır. Bu türler ayrıca Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN)'nin koruma statüsüne göre "EW" yani "doğada soyu tükenmiş" grubu içerisindedir (Anonim 2017b). Yine aynı şekilde, sıcak kurak çayır mera alanlarından ağaçlıklı nehir kenarlarına, yoğun ormanlık alanlardan subalpin çayırlıklara ve çıplak dağ zirvelerine kadar bir çok alanda yırtıcı kuşlardan kelebeklere kadar bu fauna zenginliklerine rastlamak mümkündür. Avrupa'daki tür sayılarıyla kıyaslanacak olduğunda sadece Çoruh Vadisi ve çevresinde yaklaşık 200 tane kelebek türü kaydedilmiştir. Bu sayı Avrupa'yla kıyaslandığında bu ülkelerin pek çoğundan çok daha fazladır (Welch ve Karaçetin, 2010: 95). Çalışma alanı, kelebek türleri bakımından da oldukça zengindir. Bölgede Alman bilim adamlarının yapmış olduğu bir araştırmada Oltu ve Çoruh Havzaları Türkiye'deki toplam kelebek türlerinin üçte ikisini oluşturmaktadır. Aynı zamanda 465 kuş türünün 230'una da bünyesinde barındırmaktadır (Orhan, 2008: 68; Orhan ve Karahan, 2010: 28; Akpınar, 2012: 75; Demir, 2010: 91; Kaygusuz, 2014: 88; Anonim, 2017c).	
Mağara Turizmi	Mağara genellikle yerin altında olup en az bir kişinin geçebileceği kadar bir genişliğe sahip boşluklar olarak tanımlanmaktadır. Bunlar bir kaç metre olabildiği gibi, yüzlerce kilometre uzunluğa da ulaşabildiği gibi yüzlerce metre derinlik veya yüksekliğe de ulaşabilmektedirler. Mağara Turizmi genellikle ekoturizmin bir alt dalı içerisinde yer alan bir doğa sporu olup, mağaraların incelenmesi ve haritalanması gibi işlevleri vardır. Mağaraları bu çerçevede inceleyen ve araştıran bilim dalına mağarabilmi yani speleoloji, bu tür araştırmaları yapan bilim adamlarına ise mağarabilimci yani speleolojist denilmektedir. Mağara araştırmalarını sportif nedenlerle yapan kişilere ise mağaracı yani cave denilmektedir (Arpacı et all., 2012: 60).	Çalışma alanını oluşturan ve yüksek sarp ve kayalık alanlar içerisinde yer alan, büyüklüğü tam olarak tespit edilmemiş, ilginç morfolojik unsurları bünyesinde barındıran pek çok mağara mevcuttur. Doğal etkenlerle oluşan eşsiz güzellikteki mağaralarda yer alan sarkıt, dikit ve su birikintileri görülmeye değer ender güzellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Çalışma alanı içerisinde Olur ilçesine bağlı Yıldızkaya köyüne bağlı olan (Yıldızkaya) Mağarası, Oltu'nun Başaklı Yaylasında yer alan Cenıvız Mağarasi, İspir ilçesine bağlı Madenköprübaşı beldesinde yer alan Elmalı Mağarası, Uzundere ilçe merkezinde Uzundere vadisi kenarında sarp bir kaya oyuğu şeklinde olan Uzundere Köptek mağarası yer almaktadır (Bakdemir ve diğ., 2004: 310; Kopar, 2008: 77; Demir 2010: 110; Karahan ve diğ., 2008: 29; Anonim 2017c).	Olur, Oltu, İspir,Uzundere

Treking (Doğa Yürüyüşü)	Kelime anlamına bakıldığında trekking, at ile veya yürüyerek yapılan farklı zorluk dereceleri olan yürüyüş olarak tanımlanmaktadır. Ama günümüzde trekking artık dağcılın bir çeşidi veya doğayla baş başa yapılan bir hobi olarak görülmektedir. Trekkinge yönelik başka bir tanımda ise, "dağcılık konusunda teknik bilgi gerektirmeyen bir bölgenin sarp kayalıklı, zor alanlarındaki dağlık kesimlerinde patika yolların oluşturduğu yollarda yapılan uzun doğa yürüyüşleri" olduğu belirtilmektedir. Trekking kendi içerisinde Hard ve Soft Trekking olmak üzere iki kısma ayrılır. Soft trekking genel olarak, kolay, sportif bilgi, kondisyon ve güç gerektirmeyen günübirlik yapılan doğa yürüyüşü olarak tanımlanırken, Hard Trekking ise soft trekkinge göre daha zorlu olan dağcılık malzemeleri ve bilgisi gerektiren bir doğa yürüyüşü olarak tanımlanmaktadır (Erdoğan 2003; Akpınar Külekçi ve diğ., 2010).	Çalışma alanını oluşturan ilçeler ve etrafında yer alan yayla yerleşimleri, Çoruh ve Oltu Havzalarının bulunduğu vadi zorluk dereceleri bakımından farklı zemin yapısına sahip olup, bu durum kimi zaman sadece tırmanmayı gerektirirken kimi zaman da sarıçam ağırlıklı ormanlarının bulunduğu alanlarda yürünmesine imkan tanımakta, bazen de nehir, göl ve ilginç jeolojik oluşumlar (İspir ilçesinde yer alan buzul gölleri, Narman'da yer alan peri bacaları, Oltu ve Olur'da yer alan Kırdağ ve Akdağ gibi) arasından geçilen pek çok dağ yürüyüşü rotası yer almaktadır. Doğanın bütün alanlarıyla yaşanmasına imkan sağlayan trekking (doğa yürüyüşü), ülkemizde de gün geçtikçe daha fazla talep görmekte ve daha çok insan tarafından yapılan bir doğa sporu haline gelmeye başlamıştır. Bu anlamada Turizm bakanlığı yürüyüş rotalarının olduğu parkurlar ve dinlenme noktaları belirlemekte ve farklı pek çok turizm türleri ile (örneğin fotosafari ve jeoturizm gibi) ilişkilendirilecek çalışmalarla eş güdünlü projeler yapmaktadır (Yağcı 2000:27; Orhan ve Karahan 2010: 31; Orhan 2008: 44; Akpnar Külekçi ve diğ. 2010: 79). Çalışma alanının yerleşim tarihi yaklaşık 3000 yıl öncesine dayanmaktadır. Bu alan Doğu Anadolu'yu Kafkasya ve Doğu Karadeniz kıyılarına bağlayan yollar üzerinde bulunmaktadır. Araştırma alanını kapsayan havza, dağlar, tepeler, platolar, ormanlık alanlar (orman yapısı), çayır mera alanları, geleneksel yaşam, sosyal ve kültürel yapı, ilginç jeolojk oluşumlar, değişken topğoğrafik yapı ve su kaynakları ile doğa yürüyüşü (trekking) başlığı altında yer alan ekoturizm aktiviteleri açısından önemli bir kaynak değeri taşımaktadır.	İspir, Uzındere, Narman Oltu, Olur
Yayla Turizmi	Doğal çekicilikleri ve ekoturizme yönelik kullanım olanakları ile ekonomik anlamda fayda sağlayan yaylalar, önemli ekoturizm aktivitelerinden birini oluşturmaktadır. Yayla turizmi, sağlıklı bir yaşam için doğa ile baş başa zaman geçirmenin yanı sıra geçmişten günümüze gelen yayla kültürünü yaşatmayı amaçlayan ve bozulmamış doğa turizminin sunduğu imkanları en iyi şekilde kullanmayı hedefleyen bir turizm şeklidir (Anonim, 2017e).	Coğrafik yönden bakıldığında yaylacılıkla ilgili faaliyetler, özellikle engebeli yüksek rakıma sahip alanların fazla olduğu bu alanda, sosyo- ekonomik ve sosyo-kültürel bakımdan köye bağlı ve köy ekonomisini destekleyen bir faaliyet olup, yöre insanının vazgeçemediği bir faaliyet biçimidir. Çalışma alanı içerisinde yer alan Kaçkarlar, İspir ilçesinde, yazın sıcak dönemlerinde vadi tabanı boyunca çok daha serin bir yapıya sahiptir. Bu bölgede yer alan, nehir, göl, jeomorfolojik anlamda ilgi çeken kanyonlar, geleneksel yaşam alanları, fauna (yaban hayatı) gibi	İspir, Uzındere, Narman Oltu, Olur

		sahip olduğu kırsal peyzaj çekicilikleri ile ekoturizm aktivitelerinden olan kamp turizmine uygun konaklamalara imkan tanımaktadır. Çalışma alanına özellikle vadi tabanında yer alan Aksu çayı ve vadisinin eteklerinde irili ufaklı çık sayıda yayla yerleşimi mevcuttur. İspirde, Verçelik ve Deligöl, Yedigöller, Dikenli yaylası, Mal gölü, Çifte Göllerin bulunduğu vadi tabanı, Oltu çayı ve etrafında yer alan Cimek Yaylası, Orucuk, Şen durak, Olur ilçesindeki, Pulur yaylası, Rıkli yaylası ve etrafında yer alan irili ufaklı göller (davar gölü, angut, deniz, dipsiz göl, çayır gölü) ekoturizm bakımından önemli zenginliklerdir (Çakmakçı ve ark., 2008, Akpınar Külekçi,2012). Yapılan araştırmalara göre Oltu ilçesinde toplam otuz dört, Olur ilçesinde ise otuz üç adet yayla yer almaktadır. Bunun yanı sıra başta Narman Hohor, ve Tortum ve Uzundere ilçelerine bağlı Uzundere ve Dikyar yaylaları olmak üzere irili ufaklı pek çok orman köyü ve bunlara bağlı yaylalar mevcuttur (Çakmakçı ve diğ, 2008, Akpınar Külekçi, 2012: 122, Anonim, 2017b, Anonim, 2017e, Subaşı 2004: 6, Elmas ve diğ. 2013: 87).	
Tarih ve İnanç Turizmi	İnanç turizmi geçmiştin günümüze kadar gelen üç semavi dine (Müslümanlık-Hıristiyanlık-Musevilik) ait yapılan çevre düzenlemeleri ile tanıtımının yapılarak ziyarete açılması ile oluşan bir turizm şeklidir. Tarih ve Kültür Turizmi İse, farklı kültürel yapıtların ve eserlerin ziyaret edilmesi amaçlı yapılan destinasyonlar olarak tanımlanmaktadır. Başta antik yerleşim yerleri, cami ve kiliseler olmak üzere, türbeler, köprüler ve su kemerleri, kervansaraylar, çeşmeler, hanlar ve hamamlar gibi örnekler ile arkeolojik eserler, ören yerleri bu kapsamda önem arz etmektedir. Tarih ve kültür Turizmi ise yukarıda belirtilen tarihi ve kültürel eserleri keşfetmek veya dini amaçlarla ziyaret etmek, oradaki yerel mimariyi orijinal halleriyle yerinde görüp incelemek için yapılan seyahatler olarak tanımlanmaktadır. Fakat bunun yanı sıra farklı kültürleri tanımak için yapılan festivaller ve fuarlarla o yörenin müzik, sinema, tiyatro, folklorik aktiviteleri, yöresel mutfak gibi kültürel aktiviteleri de bu kapsamda değerlendirilmektedir (Anonim, 2017c).	Araştırma alanı içerisinde yer alan ilçelerin yerleşim tarihi yaklaşık 3000 yıl öncesine dayanmaktadır. İspir ileçesinde ise, 6 adet tarihi kale (İspir, Fısirik, Karahan, Semehrek, Sanduk, ve Karakele), Sırakonaklar (Hodiçor, Hodaçür) Kilise, Bahçeli (Çirkini) Köyü Doğusunda Kilise, iki mescit (Sultan Melik ve İspir Kale Mescidi), Koç Köyü Tarihi Taş Kemer Köprüsü, Akkoyunlu Harabeleri geleneksel evler ve bir tarihi çeşme yer almaktadır (Demir, 2010: 105; Anonim, 2017f; Anonim, 2017g; Anonim, 2017h). Oltu ve Olur ilçelerinde yer alan, turistik ve tarihi yönden değer taşımakta olan üç adet kilise ve on altı tane de kale (Rus ve Vank Kilisesi, Oltu ve Köroğlu Kalesi Kız ve Oğlan Kaleleri gibi) yanında Akkoyunlu ve Karakoyunlu dönemlerine ait olduğu sanılan dikilitaş, at, koç ve koyun heykelleri, Arslanpaşa Cami, Mısrizinnun Türbesi, Alatara ve Dutlu köyünde yer alan harabeler tarihi ve kültürel ekoturizm çekicilikleri olarak değerlendirilebilecek yapıtlardır. Uzundere ilçesinde ise, Öşvank Kilisesi (Öşk Manastırı Kilisesi), Ağcakale (Üngüzek Kalesi), Akkoyunlu ve Karakoyunlu Mezar Taşları, ve yaklaşık 200-250 yıllık Uzundere evleri mevcuttur. Narman	Tortum, Oltu, Olur, Narman, Uzundere, İspir

		ilçesinde 4 adet kale (Sami, Pertivan, İğnevut (Ergazi) ve Başkale), Mehenk Harabeleri, Yanıktaş (Ekrek) Köyü, Akkoyunlu Mezarlığı, ve 3 adet Türbe (Edhembaba, Alibaba) yer almaktadır. Tortum İlçesinde ise, Tortum kalesi ve Kireçli köprü öne çıkan kültür ve turizm varlıklarıdır (Anonim, 2017b; Karahan ve diğ. 2008; Orhan ve Karahan, 2010; Akpınar Külekçi, 2016; Anonim 2017g; Irmak, 2008; Demir 2010: 91; Cengiz ve Akkuş, 2012: 63; Anonim 2017c; Anonim 2017h; Özen, 2016: 260)	
Akarsu Turizmi	Akarsu turizmi kapsamında yaygın olarak yapılan aktivitelerin başında kano ve rafting gelmektedir. Türkiye'de akarsu turizminin sportif amaçlı kullanımı 1985'li yıllara dayanmaktadır. Özellikle bu dönemlerde, Akdeniz Bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi ve Doğu Karadeniz'in belli başlı alanlarında rafting yapmaya uygun parkurlar saptanmıştır. Rafting sporu, raft olarak isimlendirilen botlar içerisinde özellikle yüksek akış hızına sahip nehirlerde yapılan bir doğa sporu olarak tanılanmaktadır. Bu sporda amaç içinde bulunmuş olduğun botu mümkün olduğunca devirmemeye çalışmak önüne çıkan kayalık, ters akıntı gibi engelleri kürek yardımıyla botu doğru bir şekilde yönlendirerek aşmaya çalışmaktır. Bu spor genellikle altı veya sekiz kişinin oluşturduğu takımlar halinde yapılmaktadır. Bu sporda başarının ana etkeni takım ruhunu yansıtarak hareket edebilmektir. Yani mümkün olduğunca botu devirmeyecek şekilde takımca ahenkli ve organize bir şekilde kürek çekmek gerekmektedir. Rafting sporunda nehirler akış hızlarına yani zorluk derecelerine göre, en az akıntıya sahip olanlardan en zor olanlara göre toplam 6 farklı derecede değerlendirilmektedirler (Erdoğan, 2003; Özgen, 2010; Elmas ve diğ. 2013).	Rafting sporunda önemli bir yere sahip olan Çoruh Nehrinde belirlenen rota ise Yaylalar köyünden başlayarak Kaçkar dağlarına doğru zirve noktasıdır. Diğer bir parkur ise iki ile üç arasında değişen zorluk derecesine sahip olan Bayburt ile İspir arasındaki parkurdur. Bu parkurda yer alan İspir ile Çamlıkaya arasındaki alanın zorluk derecesi üç,dört ve beş derece olup, bu mesafe ortalama olarak üç günde alınmaktadır (Orhan ve Karahan 2010: 31; Demir, 2010: 127; Özgen 2010: 258 ; Elmas ve diğ. 2013: 89).	İspir
Sportif Olta Balıkçılığı	Sportif olta balıkçılığı, balıkların ve diğer deniz faunasının yaşadığı göl, deniz ve akarsularda farklı şekil ve yöntemler ile avlanması olarak tanımlanmaktadır. Sportif olta balıkçılığında ticari amaç güdülmediği	Erzurum ili, bünyesinde barındırdığı ve derinlik ve uzunluk olarak oldukça geniş çapta olan akarsuları, gölleri ve nehirleri ile sportif olta balıkçılığı konusunda oldukça avantajlı olanaklar sunmaktadır. İspir ilçesinde Çoruh Nehrine yakın,	İspir, Tortum, Uzundere, Oltu, Olur

	için bu spor, av turizmi kapsamında da değerlendirilmektedir. Genel anlamda sportif olta balıkçılığı, rekreasyonel amaçlı olarak, doğayla baş başa olma, bir yandan sportif aktivite yaparken diğer yandan eğlenme ve dinlenme gibi faaliyetlerin tamamı olarak tanımlanmaktadır. Bu amaçla yapılan bu turizm türünde ülkeler arasında turistik faaliyetler sonucu büyük gruplar halinde kitlesel sayılabilecek bir çeşitlilik te görülmektedir. (Anonim 2001,Duran 2012). Ülkemize bakacak olursak, günümüzde yaklaşık bir milyon kişinin sportif olta balıkçılığı ile uğraştığı öngörülmektedir. Bu sayı yabancı ülkelere göre kıyaslandığında oldukça azdır. Çünkü örneğin Finlandiya'nın nüfusu beş milyon olduğu halde bu nüfusun yaklaşık olarak yarıya yakını yani 2,1 milyonu bu spor dalı ile uğraşmaktadır (Uysal, 2001).	Aksu deresi, Büyükdere, Oltu İlçesinde, Oltu ve Olur ilçe sınırları içerisinde Oltu Çayı dışında, bu çaya bağlanan kollar üzerinde Narman Çayı, Penek Çayı ve Büyük Çay bulunmaktadır. Bu çaylardan en uzun olanı 48 km uzunluğa sahip Büyük Çay ve bunlara bağlı büyüklükleri 3125 ile 200 m² arasında değişen irili ufaklı göller, Uzundere ilçesinde yer alan Yıkıklar (Yedigöller), Tortum Gölü, sportif Olta Balıkçılığı için uygun alanlardır. Yapılan araştırmalarda, Tortum ve Ödük Çay'ında, Çoruh Nehri'nde, Sırakonaklar Dere'sinde ve İspir ilçesinde bulunan Yedigöller mevkiinde çeşitli sazan ve alabalık türleri tespit edilmiştir. Özellikle aynalı sazan, kırmızı benekli alabalık türlerinin yasadışı avlanmalardan kaynaklı azaldığı belirtilmektedir. Tortum gölü yakınlarında yer alan Bozburun Yarımadası, mesire ve dinlenme yeri olmasının yanı sıra sportif olta balıkçılığı için de oldukça uygun bir alan olarak önerilmektedir (Orhan ve Karahan 2010: 30; Demir, 2010 :78; Akpınar Külekçi 2012: 122 ; Irmak 2008: 96) .	
Agri ve Agro Turizm	Kentin yoğunluğundan ve stresinden uzaklaşma isteği insanların tatile duydukları gereksinimleri daha da artırmaktadır. Bu yüzden son zamanlarda, insanların doğayla baş başa kalma arzuları turizm açısından yeni bir seçenek olmaktadır. Genel anlamda Agro Turizm kırsal turizm aktivitelerinin bir çeşidi olarak tanımlanmaktadır. Agri turizm yani tarım turizmi ise, küçük veya büyük çapta çiftlik sahiplerinin kendilerine ek gelir elde etmek amacıyla, çiftliklerinde yer alan tarla, ahır, kümes, bağ ve bahçe gibi tarımsal üretim yaptıkları alanlarında gelen turistleri günlük rutin işlere katmak, onları kendi çiftlik evlerinde konaklatmak ve yapılan tarımsal faaliyetler konusunda eğitim vermek amacıyla yapılan bütün faaliyetlerin bütünüdür. Bu faaliyetler daha küçük çaplı geleneksel ürünlerin üretimini yapan gıda işleme tesislerinin bulunduğu çiftliklerde de yapılabilmektedir (Anonymous, 2007; Küçükaltan, 2002:148).	Araştırma alanını oluşturan ilçelerin temel ekonomik faaliyetlerinin başında bitkisel üretim ve hayvancılık gelmektedir. Ancak bu faaliyetler, nüfusun sosyo-ekonomik, sosyo- kültürel yapısına, bölgenin doğal çevre koşullarına ve coğrafik yapısına göre değişiklik göstermektedir. Alanda toprak şartları ve eğimli arazi yapısının olumsuzluklarına rağmen, diğer geçim kaynakların sınırlı olmasından dolayı halkın tarımsal faaliyetlere eğilimi söz konusudur. İklim şartlarının olumlu etkilerine karşılık, toprak şartları ve coğrafik yapının olumsuz etkileri tarımda verimliliği azaltan bir faktör olarak dikkati çekmektedir. Bir diğer olumsuzluk ise tarım arazilerinin az ve parçalanmış olması ve her yıl yüzlerce hektarlık alanın nadasa bırakılmasıdır. Bağ bahçe ziraatı (meyvecilik) alanda uzun zamandan beri yürütülmektedir. Sebze üretimi ise yöresel bazda, küçük işletmelerde üretilip pazarlanmaktadır (Özav, 1991: 186; Tüzemen, 1991: 203; Köse, 1991: 143; Anonim, 2008; Anonim, 2017ı; Anonim, 2017i).	Tortum, Oltu, Olur, Narman, Uzundere, İspir
Av Turizmi	Turizme farklı bir çerçeve kazandıran avcı olarak isimlendirilen kişilerin belli kurallar ve yasalar çerçevesinde avlanma amaçlı yapmış oldukları	Ülkemizde, Av turizmine yönelik kanun kara Avcılığı Kanunu olup bu kanunda yapılması gerekenler 4915 sayılı Resmi Gazete'de "Yabancı ve Yerli avcıların Av	Oltu, Olur, Narman, İspir

	faaliyetlerin bütünü, av turizmi olarak tanımlanmaktadır (Yıldızbakan ve Keleş, 2011: 1278; Usta 1994:25).	Turizmi Kapsamında Avlanmalarına İlişkin Esas ve Usuller" başlıklı yönetmelikte belirtilmiştir. Bu yönetmelik daha sonra 8 Ocak 2015 tarihinde çıkarılmış olan 25694 sayılı Resmi Gazete'de de revize edilerek son halini almıştır (Anonim 2017e). Erzurum ili av turizmi açısından oldukça büyük bir potansiyele sahip olup, ilde av yapılmasına izin verilen alanlarda dağ keçisi, yabani tavşan, çengel boynuzlu dağ keçisi, yaban domuzu gibi pek çok memeli hayvan türünün yanı sıra, bıldırcın, kınalı, ur ve kaya kekliği, çil keklik gibi avlanmaya uygun kuş türleri de yer almaktadır. Erzurum iline bağlı Oltu ilçesinde "OYGHS (Oltu Yaban Hayatı Geliştirme Sahası) bulunmaktadır. Erzurum iline yaklaşık 125 km mesafede yer alan bu bölgenin toplam yüzölçümü 4.980,34 ha.'dır (Okutucu, 2007; Anonim, 2009). Aynı şekilde Erzurum'a yaklaşık 170 km , İspir ilçesine ise 30 km uzaklıkta yer alan İspir ilçesine bağlı Verçenik Dağı'ndaki Yaban Hayatı Geliştirme Sahası'nın da toplam yüzölçümü ise yaklaşık 63.130,00 ha.'dır. Bu alan da oldukça zengin avlak türlerine sahip olup, bu türler arasında *Rupicapra rupicapra* (Çengel Boynuzlu Dağ Keçisi), *Ursus arctos* (Boz ayı), *Canis lupus* (Kurt), *Capra aegagrus* (Dağ keçisi), *Lynx lynx* (Vaşak) gibi önemli memeli hayvan türlerini ihtiva etmektedir. Bu türlerden özellikle *Rupicapra rupicapra* (Çengel Boynuzlu Dağ Keçisi) ve *Capra aegagrus* (Dağ keçisi) koruma altına alınan türler arasında yer almaktadır (Anonim, 2008; Anonim, 2011; Demir ve diğ. 2012: 26).	
Yamaç Paraşütü	1940'lı yıllarda başlayan yamaç paraşütü sporu, günümüze kadar özellikle uçuş güvenliği ve süresini artırma bakımından pek çok gelişme kaydetmiş ve 1980 yılından itibaren daha kolay süzülen, havalanan ve iniş yapan paraşütlerin tasarımı ile daha ergonomik bir şekil almıştır. Bu sporun asası yüksek bir tepeden hızlıca koşulup, aşağıya doğru yavaşça süzülerek inmeye dayanmaktadır. Bu amaçla uygun eğime ve yüksekliğe sahip olan bir tepeye serilen paraşüt, paraşütü kullanan pilotun hızlan koşması ile hava dolmakta, plotun deneyimi ve performansına bağlı olarak belli bir sürede yere iniş yapılmaktadır (Anonim 2017j).	Engebeli ve yüksek dağlık-tepelik bir arazi yapısına sahip olan Erzurum, yamaç paraşütçülüğü için de elverişlidir. Çalışma alanı içerisinde yer alan Tortum gölü çevresi ve Oltu İlçesinin doğu tarafında kalan Sitare Dağından ilçe merkezine doğru yamaç paraşütü yapılması için uygun noktalar bulunmaktadır (Kaygusuz, 2014: 120; Anonim 2017c).	Tortum, Oltu

Termal Turizm	Termalizm olarak da isimlendirilen termal turizm, Turizm Bakanlığı tarafından sağlık turizminin bir alt kolu olarak değerlendirilmektedir. Termal turizm genel anlamda ise "Mineral maddelerce zengin içeriklere sahip çamur veya suların, kaynağı o yöreye ait olan, insan sağlığına olumlu yönde katkı sağlamayı amaçlayan psikoterapi, rehabilitasyon, fizik tedavi, diyet ve egzersiz gibi tedavilere doktor kontrolünde destek sağlayan bir turizm çeşidi" olarak tanımlanmaktadır (İlban ve diğ., 2008, Anonim 2011).	Çalışma alanı içerisinde sadece Olur ilçesine bağlı Jeotermal alanda 38 ℃ sıcaklık ve 5 lt/sn debide jeotermal yapılar olup, bu alanda kaplıca tesisi henüz yer almamaktadır (Toy ve diğ., 2010: 28).	Olur

Sonuç ve Değerlendirme

Ekoturizmin geleceği için doğanın, tarihi ve kültürel değerlerin bozulmadan sürdürülebilir bir anlayışla gelecek nesillere aktarılması büyük önem arz etmektedir. Yapılan bu çalışma, Erzurum iline bağlı UNİTO (Uzundere, Narman, İspir, Tortum, Oltu ve Olur) Bölgesi olarak isimlendirilen alanın kültürel yapısı ve doğal kaynaklarının eko turizm uygulamaları için zengin bir potansiyele sahip olduğunu göstermiştir. Özellikle çalışma alanının, Doğu Karadeniz ile Doğu Anadolu'nun Doğu Karadenize bakan kesiminde iklim ve ekolojik çeşitlilik açısından bir geçiş koridoru içerisinde yer alması ve yaklaşık 800 ile 3600 m gibi farklı yüksekliklerde değişken bir topoğrafyaya sahip olması, bu değişken topoğrafyanın Çoruh Vadisi ve Oltu havzası pek çok yırtıcı ve yırtıcı olmayan göçmen kuşların göç ederek geldiği Anadolu ve Kafkasya arasında bir geçiş koridoru içerisinde yer alması, CI (Conservation International = Uluslararası Koruma Örgütü) var olan 34 sıcak bölge yani biyoçeşitlilik açısından tehdit altında ve çok önemli bölge arasında sayılması, yine "Kafkasya Ekolojik Bölgesi" içerisinda yani dünyada önemli sayılan toplam 220 tane ekolojik bölgeden birisi içinde yer alması (Orhan ve Karahan 2010: 30, Akpınar Külekçi 2012: 77, Demir, 2012: 91, Irmak, 2008: 44; Kaygusuz, 2014: 88) bu zenginliğin başlıca göstergesidir. Yine aynı şekilde, Narman ilçesinde yaklaşık olarak iki veya üç milyon yıl önce akarsularda oluşan çeşitli çökelmeler sonucu oluşan kırmızı rengi ve ilginç yeryüzü şekilleriyle dikkat çeken Narman Peri Bacaları (Anonim 2017b) ve diğer ilçelerde yol güzergahları boyunca dikkat çeken jeolojik oluşumların olması, sayısız yayla yerleşimleri, Olur ilçesine bağlı Yıldızkaya Köyüne bağlı olan (Yıldızkaya) Mağarası, Oltu'nun Başaklı Yaylasında yer alan Cenıvız Mağarasi, İspir ilçesine bağlı Madenköprübaşı beldesinde yer alan Elmalı Mağarası, Uzundere ilçe merkezinde Uzundere vadisi kenarında sarp bir kaya oyuğu şeklinde olan Uzundere Köptek da Mta (Maden Teknik Arama) tarafından mağara ekolojisi ve can güvenliği açısından değerlendirilmesi gereken önemli ekoturizm zenginliğidir. Araştırma alanı içerisinde yer alan ilçelerin yerleşim tarihi yaklaşık 3000 yıl öncesine dayanmaktadır. İspir ileçesinde ise, 6 adet tarihi kale (İspir, Fısirik, Karahan, Semehrek, Sanduk, ve Karakele), Sırakonaklar (Hodiçor, Hodaçür) Kilise, Bahçeli (Çirkini) Köyü Doğusunda Kilise, iki mescit (Sultan Melik ve İspir Kale Mescidi), Koç Köyü Tarihi Taş Kemer Köprüsü, Akkoyunlu Harabeleri geleneksel evler ve bir tarihi çeşme yer almaktadır (Demir, 2010: 105; Anonim, 2017f; Anonim, 2017g; Anonim, 2017h). Oltu ve Olur ilçelerinde yer alan, turistik ve tarihi yönden değer taşımakta olan üç adet kilise ve on altı tane de kale (Rus ve Vank Kilisesi, Oltu ve Köroğlu Kalesi Kız ve Oğlan Kaleleri gibi) yanında Akkoyunlu ve Karakoyunlu dönemlerine ait olduğu sanılan dikilitaş, at, koç ve koyun heykelleri, Arslanpaşa Cami, Mısrizinnun Türbesi, Alatara ve Dutlu köyünde yer alan harabeler tarihi ve kültürel ekoturizm çekicilikleri olarak değerlendirilebilecek yapıtlardır. Uzundere ilçesinde ise, Öşvank Kilisesi (Öşk Manastırı Kilisesi), Ağcakale (Üngüzek Kalesi), Akkoyunlu ve Karakoyunlu Mezar Taşları, ve yaklaşık 200-250 yıllık Uzundere evleri mevcuttur. Narman ilçesinde 4 adet kale (Sami, Pertivan, İğnevut (Ergazi) ve Başkale), Mehenk Harabeleri, Yanıktaş (Ekrek) Köyü, Akkoyunlu Mezarlığı, ve 3 adet Türbe (Edhembaba, Alibaba) yer almaktadır. Tortum İlçesinde ise, Tortum kalesi ve Kireçli köprü öne çıkan kültür ve turizm varlıklarıdır (Anonim, 2017b; Karahan ve diğ. 2008; Orhan ve Karahan, 2010; Akpınar Külekçi, 2016; Anonim 2017g; Irmak, 2008; Demir 2010: 91; Cengiz ve Akkuş, 2012: 63; Anonim 2017c; Anonim 2017h; Özen, 2016: 260) Uzunharman ve Filizli köylerinde termal su potansiyeli tespit edilmiştir. Buralarda yer alan termal su potansiyeli değerlendirilerek turizme açılmalıdır. Engebeli ve yüksek dağlık-tepelik bir arazi yapısına sahip olan Erzurum, yamaç paraşütçülüğü için de elverişlidir. Çalışma alanı içerisinde yer alan Tortum gölü çevresi ve Oltu İlçesinin doğu tarafında kalan Sitare Dağından ilçe merkezine doğru yamaç paraşütü yapılması için uygun noktalar bulunmaktadır. İspir ilçesinde Çoruh Nehrine yakın, Aksu deresi, Büyükdere, Oltu İlçesinde, Oltu ve Olur ilçe sınırları içerisinde Oltu Çayı dışında, bu çaya bağlanan kollar üzerinde Narman Çayı, Penek Çayı ve Büyük Çay bulunmaktadır. Bu çaylardan en uzun olanı 48 km uzunluğa sahip Büyük Çay ve bunlara bağlı büyüklükleri 3125 ile 200 m² arasında değişen irili ufaklı göller, Uzundere ilçesinde yer alan Yıkıklar (Yedigöller), Tortum Gölü, sportif Olta Balıkçılığı için uygun alanlardır (Orhan ve Karahan 2010: 30; Demir, 2010: 78; Akpınar Külekçi 2012: 122; Irmak 2008: 96). Bu alanlarda doğal ekosistemdeki biyoçeşitlilik korunacak şekilde bu tür ekoturizm etkinlikleri desteklenmektedir. Doğanın bütün alanlarıyla yaşanmasına imkan sağlayan trekking (doğa yürüyüşü), ülkemizde de gün geçtikçe daha fazla talep görmekte ve daha çok insan tarafından yapılan bir doğa sporu haline gelmeye başlamıştır. Çoruh ve Oltu Havzalarının bulunduğu vadi zorluk dereceleri

bakımından farklı zemin yapısına sahip olup, bu durum kimi zaman sadece tırmanmayı gerektirirken kimi zaman da sarıçam ağırlıklı ormanlarının bulunduğu alanlarda yürünmesine imkan tanımakta, bazen de nehir, göl ve ilginç jeolojik oluşumlar (İspir ilçesinde yer alan buzul gölleri, Narman'da yer alan peri bacaları, Oltu ve Olur'da yer alan Kırdağ ve Akdağ gibi) arasından geçilen pek çok dağ yürüyüşü rotası yer almaktadır. Bu anlamada Turizm bakanlığı yürüyüş rotalarının olduğu parkurlar ve dinlenme noktaları belirlemekte ve farklı pek çok turizm türleri ile (örneğin fotosafari ve jeoturizm gibi) ilişkilendirilecek çalışmalarla eş güdünlü projeler yapmaktadır (Yağcı 2000: 27; Orhan ve Karahan 2010: 31; Orhan 2008: 44; Akpnar Külekçi ve diğ. 2010:79). Çalışma alanının yerleşim tarihi yaklaşık 3000 yıl öncesine dayanmaktadır. Bu alan Doğu Anadolu'yu Kafkasya ve Doğu Karadeniz kıyılarına bağlayan yollar üzerinde bulunmaktadır. Araştırma alanını kapsayan havza, dağlar, tepeler, platolar, ormanlık alanlar (orman yapısı), çayır mera alanları, geleneksel yaşam, sosyal ve kültürel yapı, ilginç jeolojk oluşumlar, değişken topğoğrafik yapı ve su kaynakları ile doğa yürüyüşü (trekking) başlığı altında yer alan ekoturizm aktiviteleri açısından önemli bir kaynak değeri taşıyan bu alanların koruma kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilir bir planlama anlayışı içerisinde değerlendirilmesi önerilmektedir. Engebeli ve yüksek dağlık-tepelik bir arazi yapısına sahip olan Erzurum, yamaç paraşütçülüğü için de elverişlidir. Çalışma alanı içerisinde yer alan Tortum gölü çevresi ve Oltu İlçesinin doğu tarafında kalan Sitare Dağından ilçe merkezine doğru yamaç paraşütü yapılması için uygun noktalar bulunmaktadır (Kaygusuz, 2014: 120; Anonim 2017c). Bölgede, bunun dışında yamaç paraşütünün yapılabileceği alanlar saptanarak bu sporun gelişimine imkan sağlanmalıdır. Çalışma alanı içerisinde sadece Olur ilçesine bağlı Jeotermal alanda 38 ℃ sıcaklık ve 5 lt/sn debide jeotermal yapılar olup, bu alanda kaplıca tesisi henüz yer almamaktadır (Toy ve diğ., 2010: 28). İlçedeki Uzunharman ve Filizli köylerindeki bu mevcut potansiyelin tespit edilmesi gerekmektedir. Rafting sporunda önemli bir yere sahip olan Çoruh Nehrinde farklı zorluk derecelerine sahip yeni yeni keşfedilmeyen farklı zorluk derecelerine sahip parkurlar bulunmaktadır. Bu sporun daha da geliştirilmesi, bölgenin tanıtımı ve gelişimine katkı sağlayacaktır.

Çalışma sonucunda mevcut potansiyel alanların değerlendirilmesinde dikkat edilmesi gereken öneriler;

- Yöre insanının, alana gelecek olan ziyaretçilerin veya ekoturistlerin doğaya dayalı turizm aktivitelerine yönelik ilgisini ve bilincini artırmak ve koruma kapasitesini artırmaya yönelik eğitim çalışmalarının sağlanması,
- UNİTO (Uzundere, Narman, İspir, Tortum, Oltu ve Olur) Bölgesi olarak isimlendirilen alanın ekoturizm potatansiyelini değerlendirmek amacıyla, alanda yer alan milli park, tabiat parkları, yaban hayatı koruma alanları, gen koruma ormanları belirlenerek koruma altına alınması,
- Olur ilçesi'nin Uzunharman ve Filizli köylerinde termal su potansiyeli tespit edilmiştir. Buralarda yer alan termal su potansiyeli değerlendirilerek turizme açılması,
- Bölgede ekoturizm için öne çıkan zenginliklerin tanıtımının yöresel boyutta kalmaması,
- Kaybolmaya yüz tutmuş yöresel değerlerin tekrar geri kazanılması için gerekli desteğin sağlanması,
- Doğa turizmine yönelik, dünyada geçmişte veya güncel olarak yapılan başarılı çalışmaların ülkemizde de yöresel yapıyı bozmadan uygulanması,
- Çalışma alanında ekoturizme yönelik alanların, sürdürülebilir bir yaklaşımla, koruma kullanma çerçevesinde, alanın detaylı ve büyük ölçekli plan ve haritaları yapılarak taşıma kapasitesi belirlenmesi,
- Çalışma alanında yer alan yaklaşık 350 km uzunluğunda olan ve Çoruh nehriyle birleşen Oltu çayı ile, Allahuekber dağlarının güneybatı uzantısı üzerinde Zozandağından kaynaklanan Büyükçay ve bu çaylara bağlı yüzlerce dere, oldukça yüksek standartlarda içme kalitesine sahiptir. Buralarda kurulmak istenen HES (Hidro Elektrik Santralleri)'lerin kurulma kararında olumlu ve olumsuz çevresel etki raporlarının titizlikle yapılması,
- Güvenlik riskinin olduğu alanlarda gerekli tedbirler alınması,

- Ekoturizme uygunalanlarda ulaşım imkanlarının sağlanması, gelecek olan ekoturistlerin, konaklama ve diğer ihtiyaçlarını giderecek alt yapı tesislerinin doğal yapıya uyumlu ve zarar vermeyecek şekilde yapılması,
- Zirai (Agro) ve Agri (Tarım) turizmine uygun alanlar saptanarak, tarımsal faaliyet ve turizmi bağdaştırıcı çalışmaların yürütülmesi ve ekolojik ürün ve tarım turizmi kapsamında, organik ürün üretimi, yerel gıdalar ve yabani meyveler değerlendirilmesi,
- Tıbbi ve aromatik bitkiler, soğanlı, yumrulu, stolonlu ve rizomlu bitkiler, tıbbi ve aromatik bitkiler ile, alpin ve subalpin bitkilerden oluşan bölgenin zengin florasının ekoturizm yönünden değerlendirilmesi ve bunların yetiştirciliği, korunması ve tanıtımının yapılması önerilmektedir.

Kısacası, çalışma alanı kendi yapısı içerisinde bakıldığında, tek başına doğal ve kültürel kaynak değerleriyle öneli bir yer olmayıp, aynı zamanda uluslararası alanda da önemli bir potansiyele sahiptir. Yapılacak orta ve uzun vadeli kırsal peyzaj proje ve planlamaları, yayla, köy, dağ yerleşimleri, ekoturizme imkan sağlayan doğal ve kültürel aktivitelerin gelişimi bu alanların kalkınmasına ve ekonomik, göç gibi sosyolojik sorunlarının çözümüne katkı sağlamada önemli bir oynayabileceği düşünülmektedir.

Çalışma alanı olarak seçilen UNİTO (Uzundere, Narman, İspir, Tortum, Oltu ve Olur) Bölgesi, yayla yerleşimleri, berrak akan nehirleri, gölleri ve şelaleleri, bozulmamış yemyeşil ormanlık alanları ile görülmeye değer bir tabiat güzelliğine sahiptir. Bu bölgelerin turizme açılmasında önemli olan nokta bir yandan bu alanlarda var olan, ormancılık ve bitkisel ve hayvansal üretim gibi tarımsal faaliyetlerin devam ettirilmesi teşvik ettirilmesi diğer yandan da ekolojik yapının, tarihi ve kültürel alanların, yöresel ve geleneksel yaşam ve el sanatlarının korunarak devam ettirilmesidir. Yani diğer bir değişle, ekoturizm kırsal peyzaj alanlarında tarımsal ve bitkisel üretim ve faaliyetlerin alternatifi değil tamamlayıcısı rolünü üstlenmelidir. Aynı zamanda ekoturizme yönelik çalışmalar, sosyal, ekonomik ve ekolojik anlamda uygun bir planlama anlayışıyla gerçekleştirilmelidir.

Kaynakça

Akpınar Külekçi, E., (2016). Oltu ve Olur İlçelerinde Peyzaj Değeri Taşıyan Bazı Yerörtücü Bitkilerin Flora Turizmi Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi. *Iğdır Üni. Fen Bilimleri Enst. Der. / Iğdır Univ. J. Inst. Sci. & Tech.* 6(1): 95-105.

Akpınar Külekçi, E., (2012). Oltu ve Olur (Erzurum) ilçeleri doğal ve kültürel kaynaklarının ekoturizm açısından değerlendirilmesi. Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, 275s.

Akpınar Külekçi, E., Aklıbaşında, M., Bulut, Y., (2010). Evaluation of Trekking (Nature Walkıng) one Branch of Ecotourısm in the Scope of Tourısm in Turkey Using GIS. Proceedings of 3rd International Congress on Information and Communication Technologies in Agriculture, Food, Forestry and Environment (ITAFFE'lO), s.73- 80.

Anonim (2017a). Doğa sporları. http://www.goerzurum.net/erzurum-da-turizm/erzurumda-doga-sporlari, 14.09.2017 tarihinde alınmıştır.

Anonim(2017b). www.kusgozlem.org, 08.09.2017 tarihinde alınmıştır.

Anonim (2017c). http://www.erzurumkulturturizm.gov.tr/ erzurumarsivi.com/.../Tarihce-i-erzurumun-sanat-tarihi-acisindan-onemi, 09.06.2017 tarihinde alınmıştır.

Anonim (2017d). http://erzurumansiklopedisi.com/ispir-ilcesi/, 09.15.2017 tarihinde alınmıştır.

Anonim (2017e). http://www.erzurumtso.tobb.org.tr/yayla-turizmi.html, 09.10.2017 tarihinde alınmıştır.

Anonim (2017f). http://www.erzurumarsivi.com/.../Tarihce-i-erzurumun-sanat-tarihi-acisindan-onemi, 12.10.2017 tarihinde alınmıştır.

Anonim (2017g). https://www.erzurum.bel.tr/IcerikDetay-tarihi_yerleri/1043/I.html Kültür ve turizm varlıkları, 15.10.2017 tarihinde alınmıştır.

Anonim (2017h). www.uzundere.bel.tr/menudetay.asp?no=26, 06.10.2017 tarihinde alınmıştır.

Anonim (2017ı). http://www.erzurum.gov.tr/erzurumda-eko-agro-ve-aktif-turizm, 12.09.2017 tarihinde alınmıştır.

Anonim (2017i). https://www.tarim.gov.tr/Belgeler/, 15.09. 2017 tarihinde alınmıştır.

Anonim 2017j. Kültürturizm.gov.tr 08.11.2017 tarihinde alınmıştır.

Anonim (2011). KUDAKA, İnovasyona Dayalı Turizm Stratejisi ve Eylem Planı, 2011: 157, 02.08.2017 tarihinde alınmıştır.

Anonim (2009). Gezi Rehberi- Erzurum (2009), Tablet İletişim, İkinci Baskı, Temmuz, 03.08.2017 tarihinde alınmıştır.

Anonim (2008). Arkun Barajı, Hidroelektrik Santralı (HES) ve Malzeme Ocakları Projesi Nihai ÇED Raporu, 242 s, Ankara.

Anonim, (2001). Sürdürülebilir Avcılık İçin Temel Eğitim Kitabı, Orman Bakanlığı, Milli Parklar ve Av Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü, Eğitim Yayınları-1, 640 s., Ankara.

Anonim (2010). Orman Ekosistemlerinde Ekoturizm Çalıştayı ve 10, Yılında TODEG, 3. Çalışma Grubu Raporu, s.35 Ankara.

Anonymous (2007). TAIEX Seminar on Agro/Rural Tourism. Austria.

Arpacı, Ö. & Zengin, B. & Batman, O., (2012). Karamanın Mağara Turizmi Potansiyeli ve Turizm Açısından Kullanılabilirliği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştirmalar Dergisi* 14 (23): 59-64, 2012 ISSN: 1309-9132, s. 59-64.

Bakdemir, Ü., Sever, R., Uzun, A., Elmacı, S., (2012). Yıldızkaya Mağarası. *Doğu Coğrafya Dergisi*, s.309-324.

Blamey, R.K., (2001). Chapter 1, *Principles of Ecotourism*, Encyclopedia of Ecotourism, p.5.

Cengiz, G. & Akkuş, Ç., (2012). Kırsal Turizm Kapsamında Yöre Halkının Kalkındırılması: Erzurum Örneği", *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(22): 61-74. Çakıcı.

Demir, M., (2010). İspir Yedigöller ve Çevresinin Korunan Alan Kriterleri Yönünden Araştırılması. Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, S.164, Erzurum.

Demir, M., & Okutucu, M.A., & Ağyürek, C.,& Güven, M., (2012). Av Turizminin Alternatif Turizm Kapsamında Erzurum İli Turizmine Etkisi. Doğu Anadolu Ormancılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Erzurum, Türkiye. s.23-40.

Elmas, B., Akkuş, & Ç., Cengiz, G., (2013). Erzurum İli Temel ve Destekleyici Turistik Ürün Çeşitlerinin Değerlendirilmesi. *EUL Journal of Social Sciences* (IV.I) LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi June 2013 Haziran, s.84- 109.

Erdoğan, N., (2003). Çevre ve (Eko)turizm. Pozitif Matbaacılık, s.317, Ankara.

Fennell, A.D., & Weavert, B.D., (1997). Vacation Farms and Ecotourism in Saskatchewan, Canada. *Jurnal of Rural Stidues*. Vol: 13, No: 44, pp. 467-475, Canada.

Honey, M., (1999). *Ecotourism and sustainable development: Who owns paradise?* Washington: Island Press, p.405.

Irmak, M.A., (2008). Erzurum İli ve Yakın Çevresinin Flora Turizmi Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi. Atatürk Üniversitesi, Fenbilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı. Doktora Tezi, s. 263, Erzurum.

İlban, M. O., & Köroğlu, A., & Bozok, D., (2008). Termal Turizm Amaçlı Seyahat Eden Turistlerde Destinasyon İmajı: Gönen Örneği, *İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 13: 105-129.

Karahan, F., Akpınar, E., Karaman, M., (2008). Mimari Mirasımızı Nasıl *Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, s.27-33.

Kaygusuz, S., (2014). Ekoturizm Açısından Oltu İlçesi (Erzurum). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.s. 165.

Kopar, İ., (2008). Elmalı Mağarası (İspir- Erzurum). *Fırat University Journal of Social Science* Cilt: 18, Sayı: 2 Sayfa: 71-90, Elazığ.

Köse, A., (1991). İspir ve Çevresinin Bölgesel Coğrafya Etüdü. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Entitüsü, Doktora Tezi, s 185 ,Erzurum.

Küçükaltan, D., (2002). Tarım turizmi ve Türkiye'de tarım turizmi işletmeciliği. II. Turizm Şurası Bildirileri Turizm Bakanlığı, 1; 143-157, Ankara.

Küçükaslan, N.,(2007). *Özel İlgi Turizmi*. Ankara: Ekin Yayınevi.

Leung, Y.F., Marion, J.L., Farrell, T.A., 2001. *Recreation Ecology in Sustainable Tourism and Ecotourism* : a Strengthening Role, p. 19-37.

Orhan, T., (2008). Uzundere İlçesi ve Yakın Çevresinin Ekoturizm Potansiyelinin Belirlenmesi ve Sınıflandırılması. Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Orhan, T., & Karahan, F., (2010). Uzundere İlçesi ve Yakın Çevresinin Ekoturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi. *Artvin Çoruh University Faculty of Forestry Journal*, 11 (1):27-42.

Özav, L., (1991). Oltu'nun Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı. Doktora tezi, Erzurum.

Özen, F., (2016). Erzurum in the Ilkhanıd Perıod. *DTCF Dergisi* 56.2 (2016): 256-286.

Özgen, N., (2010). Doğu Anadolu Bölgesi'nin doğal turizm potansiyelinin belirlenmesi ve planlamaya yönelik öneriler . *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. Cilt: 7 Sayı: 2 Yıl: 2010, s. 1407-1438.

Ryel, R., & T. Grasse (1991). "Marketing Ecotourism: Attracting the Elusive Ecotourist." In Nature Tourism: Managing for the Environment, edited by T. Whelan. Washington, DC: Island Press.

Subaşı, B.,(2004). Yayla Turizmi Sektör Profili, İstanbul Ticaret Odası, Etüt ve Araştırma Şubesi, http://www.ito.org.tr/Dokuman/Sektor/1102.pdf, Erişim Tarihi: 10.06.2012.

Toy, S.,& Çatakçı, S., & Eymirli, E.B., & Karapınar, M., (2010). Erzurum Termal Turizm Potansiyeli, Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı Turizim Raporları, No:3, s.32.

Tüzemen, S., (1991). Olur'un Beşeri ve İktisadi Coğrafyası. ATATÜRK Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Doktora Tezi, s. 230, Erzurum.

Usta, Ö. 1994. Turizm 1-2, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Welch, H., & Karaçetin, E. (2010). Uçan Renkler, Türkiyenin Kelebekleri.Atlas Dergisi, Aylık Coğrafya ve Keşif Dergisi, Haziran, Sayı:207 Sayfa No:92-100.

Yager, Ö., (2000). Ekoturizm. Gazi Universitesi, Fen Bilimleri Enstitilsil, Çevre Bilimleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Yıldızbakan, A.& Keleş, H. (2011). Yaban Keçisi (Capra aegagrus Erxleben 1777) Avının Mersin İli Turizm ve Ekonomisine Katkısı. I. Ulusal Akdeniz Orman ve Çevre Sempozyumu, (1276-1285), 2628 Ekim 2011 Kahramanmaraş.